

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

NASR VA NAZMDA AYOLLAR OBRAZINING BADIY-ESTETIK TALQINI: MA'NAVIY IDEAL, IJTIMOY MAVQE VA RUHIY KECHINMALAR UYG'UNLIGI

Hamzayeva Zebo Murodjon qizi

Rus tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

E-mail: z.m.hamzayeva@ipu-edu.uz

Annotatsiya

Mazkur maqolada nasr va nazmda ayollar obrazining badiiy-estetik talqini, uning ijtimoiy-falsafiy mazmuni hamda ruhiy-psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Adabiyot tarixida ayol obrazi muhabbat, go'zallik, sadoqat, ma'naviy poklik, sabr-bardosh va fidoyilik timsoli sifatida tasvirlangan. Shu bilan birga, nasriy va she'riy asarlarda ayol obrazi jamiyatdagi ijtimoiy ziddiyatlar, axloqiy muammolar, gender tengsizlik va shaxs erkinligi masalalarini yorituvchi muhim badiiy vosita vazifasini bajaradi. Nazmda ayol obrazi ko'proq ideal, ilhom manbai va ma'naviy go'zallik ramzi sifatida namoyon bo'lsa, nasrda u hayotiy voqelik, ijtimoiy muhit, ruhiy iztirob va taqdir sinovlari bilan bog'liq holda kengroq ochiladi. Maqolada mumtoz va zamonaviy adabiyot namunalari asosida ayol obrazining poetik va nasriy talqinlari qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nasr va nazmda ayol obrazi nafaqat estetik hodisa, balki jamiyat ma'naviy qiyofasini aks ettiruvchi muhim adabiy kategoriyadir.

Kalit so'zlar: nasr, nazm, ayol obrazi, badiiy talqin, ma'naviy poklik, ijtimoiy muhit, ruhiy kechinma, gender masalasi, adabiy-estetik tahlil.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kirish

Adabiyot inson ruhiyati, jamiyat hayoti va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi badiiy tafakkur mahsulidir. Unda ayol obrazi alohida o'rin tutadi. Chunki ayol siymosi orqali adiblar muhabbat, sadoqat, onalik, go'zallik, mehr, iztirob, fidoyilik, ijtimoiy adolatsizlik va ma'naviy komillik kabi tushunchalarni chuqur ifoda etganlar. Ayol obrazi adabiyotda faqatgina tashqi go'zallik yoki romantik tuyg'ular timsoli emas, balki insoniy qadriyatlar, jamiyatning axloqiy mezonlari va davr ruhiyatini ochib beruvchi muhim badiiy vosita hisoblanadi.

Nasr va nazmda ayollar obrazining tasvirlanish usullari bir-biridan ma'lum darajada farq qiladi. Nazmda ayol obrazi ko'pincha lirik tuyg'ular, badiiy ramzlar, tashbeh va istioralar orqali yuksak ideal darajasida tasvirlanadi. She'riyatda ayol go'zallik, ilhom, ishq, sadoqat va ruhiy poklik timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Nasrda esa ayol obrazi kengroq hayotiy voqelik ichida, ijtimoiy munosabatlar, oilaviy muhit, ruhiy iztiroblar va taqdir sinovlari orqali ochib beriladi.

Mazkur maqolaning maqsadi nasr va nazmda ayol obrazining badiiy-estetik xususiyatlarini tahlil qilish, ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash hamda ayol obrazining adabiy jarayondagi ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini ko'rsatishdan iborat. Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, tarixiy-adabiy va badiiy tahlil metodlaridan foydalaniladi.

1. Nazmda ayol obrazining poetik talqini

Nazmda ayol obrazi qadimdan go'zallik, muhabbat va ma'naviy yuksaklik ramzi sifatida tasvirlanib kelgan. Mumtoz she'riyatda yor obrazi ko'pincha ilohiy ishq, ruhiy poklanish va komillikka intilish bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Ayol siymosi orqali shoir inson qalbining eng nozik kechinmalarini, ishq iztiroblarini va go'zallikka intilish tuyg'usini ifodalaydi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

Alisher Navoiy g'azallari va dostonlarida ayol obrazi faqat tashqi husn egasi sifatida emas, balki ruhiy kamolotga yetaklovchi ma'naviy kuch sifatida namoyon bo'ladi. Shoirning lirik qahramoni yor visoliga intilar ekan, aslida ma'naviy yetuklik, sabr va poklik yo'lidan boradi. Bu jihatdan nazmdagi ayol obrazi oddiy insoniy muhabbat timsoli bo'lib qolmay, balki yuksak falsafiy ma'no kasb etadi.

Nodira, Uvaysiy va Zulfiya ijodida esa ayol obrazi yanada ichki va shaxsiy ohanglarda namoyon bo'ladi. Nodira she'riyatida ayol qalbining nozik kechinmalari, muhabbat va ayriliq iztiroblari chuqur ifoda etiladi. Uvaysiy ijodida ayol ruhiyatidagi sabr, bardosh, dard va ma'naviy qat'iyat alohida o'rin tutadi. Zulfiya she'riyatida esa ayol obrazi sadoqat, mehr, Vatanga muhabbat, insoniylik va matonat ramzi sifatida talqin qilinadi.

Nazmda ayol obrazining asosiy xususiyati shundaki, u ko'pincha badiiy umumlashma darajasiga ko'tariladi. Ya'ni she'riyatdagi ayol obrazi muayyan bir shaxs emas, balki go'zallik, ishq, vafo, mehr, sabr va ruhiy poklik kabi tushunchalarning ramziy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

2. Nasrda ayol obrazining hayotiy va ijtimoiy talqini

Nasrda ayol obrazi she'riyatga nisbatan kengroq va murakkabroq tasvirlanadi. Roman, qissa va hikoyalarda ayol qahramonlar muayyan ijtimoiy muhit, oilaviy munosabatlar, tarixiy davr va jamiyatdagi axloqiy mezonlar bilan bog'liq holda ochib beriladi. Nasriy asarlarda ayol obrazi orqali jamiyatdagi adolatsizlik, patriarxal qarashlar, muhabbat va burch ziddiyati, shaxsiy erkinlik va taqdir masalalari yoritiladi.

Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida Kumush va Zaynab obrazlari o'zbek nasrida ayol ruhiyatining murakkab talqiniga yorqin misol bo'la oladi. Kumush obrazi poklik, sadoqat, iffat va muhabbat timsoli sifatida gavdalanadi. Zaynab esa murakkab psixologik holatdagi ayol sifatida tasvirlanadi. Uning

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

rashki, iztirobi va fojeasi shaxsiy yovuzlikdan ko‘ra ko‘proq ijtimoiy muhit va oilaviy munosabatlar ziddiyati bilan bog‘liq. Qodiriy ayol obrazlari orqali o‘z davridagi urf-odatlar, nikoh munosabatlari va ayol taqdirining jamiyat bilan bog‘liq jihatlarini ochib beradi.

Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romanida Zebi obrazi ayol taqdirining fojeaviy talqinida muhim ahamiyatga ega. Zebi beg‘ubor, pokiza va orzular bilan yashovchi qiz sifatida tasvirlanadi. Biroq patriarxal jamiyat, majburiy munosabatlar va ayol erkinligining cheklanishi uning ruhiy iztiroblariga sabab bo‘ladi. Zebi obrazi orqali Cho‘lpon ayolning jamiyatdagi mavqei, uning huquqsizligi va taqdir oldidagi ojizligini fosh etadi.

Zamonaviy o‘zbek nasrida ham ayol obrazi yangi mazmun bilan boyidi. Zulfiya Qurolboy qizi, Iqbol Mirzo, Tog‘ay Murod, Erkin A‘zam kabi ijodkorlar asarlarida ayol obrazlari ichki kechinmalari, ijtimoiy mavqei, axloqiy tanlovi va ruhiy iztiroblari bilan tasvirlanadi. Zamonaviy nasrda ayol endi faqat sabrli yoki fidoyi obraz emas, balki o‘zligini anglashga intiluvchi, jamiyat bilan kurashuvchi, ichki erkinlikka ehtiyoj sezuvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

3. Nasr va nazmda ayol obrazining o‘xshash jihatlar

Nasr va nazmda ayol obrazining tasvirlanishida bir qator umumiy jihatlar mavjud. Avvalo, har ikki adabiy turda ham ayol obrazi ma‘naviy poklik, sadoqat, mehr, muhabbat va insoniylik timsoli sifatida talqin qilinadi. Shoir va yozuvchilar ayol siymosi orqali inson qalbining nozik jihatlarini ochib berishga intiladilar.

Ikkinchidan, nasr va nazmda ayol obrazi ko‘pincha jamiyatning axloqiy qiyofasini ko‘rsatish vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Ayolga bo‘lgan munosabat orqali muayyan davrning ijtimoiy qarashlari, urf-odatlar va ma‘naviy mezonlari namoyon bo‘ladi. Agar jamiyat ayolning his-tuyg‘ularini, erkinligini va shaxsiy tanlovini inkor etsa, bu holat asarlarda fojeaviy oqibatlarga olib keladi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

Uchinchidan, har ikki turda ham ayol obrazi muhabbat va iztirob bilan bog‘liq holda tasvirlanadi. Nazmda bu iztirob lirik ohangda, ramziy obrazlar orqali ifodalansa, nasrda u voqealar rivoji, xarakterlar to‘qnashuvi va psixologik tasvirlar orqali ochib beriladi. Shu sababli ayol obrazi har ikki janrda ham asarning g‘oyaviy markazini kuchaytiruvchi muhim vosita vazifasini bajaradi.

4. Nasr va nazmda ayol obrazining farqli jihatlari

Nasr va nazmda ayol obrazining asosiy farqi tasvir usuli va badiiy ifoda vositalarida namoyon bo‘ladi. Nazmda ayol obrazi ko‘proq ramziy, umumlashma va ideal holatda beriladi. She‘riyatda ayol siymosi go‘zallik, yor, ona, Vatan, ilhom yoki ruhiy poklik timsoli sifatida tasvirlanishi mumkin. Shoir ayol obrazini qisqa, ammo kuchli poetik vositalar orqali ifodalaydi.

Nasrda esa ayol obrazi hayotiy voqealar, dialoglar, ichki monologlar, ruhiy tahlil va xarakter rivoji orqali keng ochiladi. Nasriy asarda ayolning oiladagi o‘rni, jamiyatdagi mavqei, ruhiy holati, tanlovi va taqdiri batafsil ko‘rsatiladi. Shuning uchun nasrda ayol obrazi ko‘proq ijtimoiy va psixologik mazmun kasb etadi.

Nazmda ayol ko‘pincha ideal sifatida tasvirlansa, nasrda u real hayotdagi murakkab shaxs sifatida gavdalanadi. She‘riyatda ayol obrazining badiiy ta’siri hissiyot va ramzlar orqali kuchaysa, nasrda bu ta’sir voqelik, konflikt va xarakterlar orqali yuzaga chiqadi. Demak, nazm ayol obrazini poetik yuksaklikka ko‘tarsa, nasr uni hayotiy murakkabliklar ichida ochib beradi.

5. Ayol obrazi va ijtimoiy muhit munosabati

Ayol obrazining badiiy talqinida ijtimoiy muhit muhim rol o‘ynaydi. Har bir davr adabiyotida ayol siymosi o‘sha jamiyatning axloqiy qarashlari, urf-odatlar va ijtimoiy munosabatlari bilan bog‘liq holda tasvirlanadi. Patriarxal jamiyat sharoitida ayol ko‘pincha itoatkor, sabrli va oilaviy burchga sodiq shaxs sifatida talqin qilingan. Biroq badiiy adabiyot bu holatni faqat tasvirlabgina qolmay, uni tanqidiy nuqtai nazardan ham yoritadi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

Nasriy asarlarda ayolning jamiyatdagi o‘rni bevosita ijtimoiy muammolar bilan bog‘liq. Majburiy nikoh, tengsizlik, ayol erkinligining cheklanishi, ta‘lim olish imkoniyatining kamligi kabi masalalar ko‘plab asarlarda ayol taqdirining asosiy sabablaridan biri sifatida ko‘rsatiladi. Bu jihatdan ayol obrazi jamiyatdagi adolatsizlikni ko‘rsatadigan badiiy mezonga aylanadi.

Nazmda esa ijtimoiy muhit ko‘proq ramziy yoki lirik tarzda ifodalanadi. Masalan, ayriliq, hijron, vafo, dard va sabr kabi tushunchalar ayol qalbining ichki holati bilan birga, jamiyatdagi ma‘naviy muhitni ham aks ettiradi. Shunday qilib, nasr va nazm ayol obrazini turli vositalar bilan tasvirlasa-da, har ikkisi ham uning jamiyat bilan bog‘liq murakkab taqdirini ochib beradi.

6. Ayol obrazining ma‘naviy-axloqiy ahamiyati

Nasr va nazmda ayol obrazi adabiyotning ma‘naviy-axloqiy mazmunini boyituvchi muhim omildir. Ayol obrazlari orqali yozuvchi va shoirlar insonparvarlik, mehr-oqibat, sadoqat, vijdon, sabr va poklik g‘oyalarini ilgari suradilar. Ayniqsa, ona obrazi adabiyotda eng yuksak ma‘naviy timsollardan biri hisoblanadi. Ona siymosi mehr, hayot, fidoyilik va insoniylik manbai sifatida talqin qilinadi.

Shu bilan birga, ayol obrazlari orqali jamiyatdagi axloqiy ziddiyatlar ham ochib beriladi. Ayolning iztirobi, huquqsizligi yoki fojeaviy taqdiri adib uchun jamiyatdagi adolatsizlikni ko‘rsatish vositasiga aylanadi. Demak, ayol obrazi faqat badiiy bezak emas, balki asarning g‘oyaviy-estetik markazini tashkil etuvchi muhim obrazdir.

Ayol obrazining ma‘naviy-axloqiy ahamiyati uning o‘quvchi ongida insoniylik, adolat, mehr va mas‘uliyat tuyg‘ularini uyg‘otishi bilan belgilanadi. Shu jihatdan ayol obrazi nasr va nazmda milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarni bog‘lovchi badiiy ko‘prik vazifasini bajaradi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

Xulosa

Nasr va nazmda ayollar obrazi adabiyotning eng muhim va serqirra mavzularidan biridir. Nazmda ayol obrazi ko‘proq go‘zallik, muhabbat, ilhom, sadoqat va ma’naviy poklik ramzi sifatida namoyon bo‘lsa, nasrda u hayotiy voqelik, ijtimoiy muhit, ruhiy iztirob va taqdir sinovlari bilan bog‘liq holda kengroq ochib beriladi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, har ikki adabiy turda ham ayol obrazi insoniy qadriyatlar, jamiyatning axloqiy mezonlari va davr ruhiyatini aks ettiruvchi muhim badiiy vosita hisoblanadi. Ayol siymosi orqali adiblar muhabbat va sadoqatni, iztirob va fojeani, erkinlik va cheklovlarni, ma’naviy poklik va ijtimoiy adolatsizlikni yoritadilar.

Xulosa qilib aytganda, nasr va nazmda ayol obrazi faqat estetik obraz emas, balki ijtimoiy, falsafiy va ma’naviy mazmunga ega bo‘lgan adabiy hodisadir. Uning badiiy talqini orqali adabiyot inson ruhiyatining nozik qatlamlarini, jamiyatdagi murakkab munosabatlarni va milliy-ma’naviy qadriyatlarni chuqur ifoda etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Navoiy, A. Xamsa. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 2011.
2. Qodiriy, A. O‘tkan kunlar. — Toshkent: Sharq, 2019.
3. Cho‘lpon, A. Kecha va kunduz. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
4. Zulfiya. Saylanma. — Toshkent: Sharq, 2006.
5. Qizi, H. Z. M. (2024). WOMEN’S ROLES AND GENDER PORTRAYAL IN THOMAS HARDY’S WORKS. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2(57), 344–347. [5, 2]

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th May 2026

Website: <https://econferencia.com>

-
6. Khamzaeva, Z. (2025). Interpretation of the Female Image in the Novel Bonu from the Perspective of Decadence: Social Crisis and Contradiction of Values. *Foreign Linguistics and Linguodidactics*, 3(2), 17–22. [6, 3]
  7. Qizi, H. Z. M. (2025). Fate, Morality and Women’s Destiny: A Comparative Analysis of Tess of the d’Urbervilles and Bonu. *Research Focus*, 4(Special Issue 1), 184–186. [7, 5]
  8. HAMZAYEVA, Z. (2025). The Conflict Between Pure and Socially Dominant Moral Principles in the Novels Tess of the d’Urbervilles and Bonu. *ACTA NUUZ*, 1(1.4.1), 332–333. [8, 2]
  9. Хамзаева, З. (2025). Толкование женского образа в романе «Бону» с точки зрения декадентства: социальный кризис и противоречие ценностей. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 3(2), 17-22.
  10. Hamzayeva, Z. (2026, March). EPISTOLYAR SHAKL VA SHAXSNING PSIXOLOGIK BARQARORLIGI: BOBUR XATLARI VA HARDY, MIRZO ROMANLARINING QIYOSIY TAHLILI. In *Conferences* (Vol. 1, No. 01).